

Arkasına Saklandığımız Sanat

– Ümit Zafer · 09 Haziran 2013

İnsanı diğer varlıklardan ayrı kılan özelliklerden biri de duygularıdır. İnsan; hüzünlenir, mutlu olur, küser, korkar, aşık olur, sever, nefret eder, hoşlanır, kıskanır, sinirlenir...

İnsan, kimi zaman bu karmaşık duygularını açığa çıkarır. Mesela; sinirlendiğinde kimse onu güldüremez, her şeye olumsuz tepki verir, herkese kızar. Veya mutlu olduğunda daima güler, yaşanan aksilikleri es geçer, daha enerjik olur. Çevresindeki insanlar onun mutlu veya sinirli olduğunu fiillerinden anlarlar. Ama öyle anlar da gelir ki, insan yaşadığı duyguları içine hapseder. Mesela; aşık olur ama çekindiğinden söyleyemez. Gizlice yaşar bu duyguyu içinde. Belki de dışarıdan çok mutlu görünüyordur ama kalbi içten içe ağlamaktadır. İnsan, duygularını çevresine yansıtamadığı zaman o duygular insanın içinde birikir ve gittikçe büyür. Artık hayattan tat alamaz hale gelir, kendisiyle çatışmaya başlar. Eğer bu gizli duyguyu içinde daha fazla saklarsa vücudunun bunu kaldıramayacağını fark eder. İşte tam da bu noktada sanat devreye girer. Aşkını açığa vuramayan insan, başlar kaleminin ellerinden tutmaya. Ve kalemini dansa kaldırır. Kağıt üzerinde mükemmel bir gösteri sergiler. İçinde biriken o aşkı teşbih sanatının da yardımıyla dışarıya çıkarmaya başlar. Belki yine utanıyordur aşkını anlatmaya, bu yüzden mecazi anlatımlara baş vurur. O kadar çok seviyordur ki bir kıızı, “Ey güzel kız seni çok seviyorum” demek yerine, “Toprağın yağmura olan özleliydin sen” demeyi tercih eder. Veya gözlerini çok beğenmiştir ama direk “ O yeşil gözlerin çok güzel” demez. Çünkü o, aşkının bilinmesini istemez ve “İlkbaharın yeşil rüyasında saklı gözler” ifadesini kullanır. Sonuçta gözlerin güzelliği söz konusu ama “ O yeşil gözlerin çok güzel” cümlesi tek yargı bildirirken, “ İlkbaharın yeşil rüyasında saklı gözler” cümlesi okuyucuya göre farklı anlamlar kazanabilir. Böylece duygularını açık bir şekilde dışarıya çıkarmaktan çekinen sanatçı, kapalı bir anlatımla duygularını açığa çıkarmış olur. Böylece hem içindeki duygu patlamasından kurtulur hem de utanıp da söyleyemediği sevdasını kimsenin tek bir yargıya şartlanamayacağı gizli bir dille söylemiş olur. Bu kadar karışık bir durumu kalem ve kağıtla toparlayıp, bu çaresizliğin içinden mükemmel bir şekilde çıkan kişiye ise sanatçı diyoruz. Tabi ki sadece şiir yazana değil, içinde biriken duyguları sanatın ışığında dışarıya çıkaran ressam, müzisyene... Kısacası sanatı içten herkese sanatçı diyoruz. Sanatçılar, içlerinde biriken herhangi bir duyguyu veya fikri sıradan insanlar gibi belli fiillerle değil, sanatlarıyla dışarıya çıkarırlar dedik. Peki, sanatçı bu duyguları yansıtırken neyi araç olarak kullanır? Yine şairlerden yola çıkacağım. Bir şair sanatını açığa çıkarırken çevresinde bulunan canlı-cansız bütün varlıklardan etkilenir. Bu varlıklarla ilgili yaşadığı fiilleri, tanık olduklarını anımsar. Mesela, Osmanlı döneminde Divan Şiiri’nde kaşları yaya, kirpikleri oka benzetirlerdi. Çünkü o dönemde ok ve yay sıklıkla kullanılan, yani ön planda olan aletlerdendi. Veya başka bir örnek verecek olursak, yeşil renkli bir gözü çimen göz diye betimleriz. Eğer şair, kutuplarda yaşasaydı çimen göz diye bir betimleme kullanır mıydı? Tabi ki de hayır. İşte bu yüzden sanatkarın yaşadığı çevre sanatı üzerinde çok etkilidir. Dikkat ettiyseniz Türkülerimizde de hep bir benzetme sanatı vardır. Her sanatkar kendi çevresindekilerden etkilendiği için Türkülerimizi yöre yöre ayırırız. Mesela, kafadan bir dörtlük yazacak olursam, eski insanlar genellikle kırsal kesimde yaşadığı için şu tip şiirler yazarlardı:

Kuş cıvıltıları eşliğinde uyanmak sabaha
Selam vermek güne yeşillik katan ağaçlara
Sonra sarı kızın ahırından geçerek
Köyün tozlu yollarında hava atmak vardı kızlara

Bu ve buna benzer şiirlere; ölçü, redif, makam vb ayarlayarak Türküye çevrilirdi. Korkuyorum ki gelecekte hiç Türkümüz olmayacak. Neden diye sorarsanız; baksanıza artık uçak sesleriyle uyanıyoruz. Güne yeşillik katan ağaçlardan ziyade taş duvardan örülmüş içimizi karartan binalara selam veriyoruz. Nerde sarı kıza (inek) selam vermek? Çevremizde yaşayan tek canlı insan! Tozlu yollarımız da kalmadı artık. Sanatkarların araçları yaşadıkları çevreleridir demiştik. Birkaç yıl sonra Türkü yazılmak istense şöyle bir şey ortaya çıkacak her halde;

Uçakların uğultusuyla uyanmak sabaha
Selam vermek gölgesinden güneşi göremediğim binaya
Sonra alışveriş merkezinin karşısından geçerek
Şehrin asfaltlı yollarında hava atmak vardı kızlara

Maalesef ki, yanlış çağdaşlaşma ve yanlış teknolojileşme sanatımıza da gölge düşürüyor. Günümüzde köyde büyüyen bir çocukla şehirde büyüyen bir çocuk arasındaki büyük farkı hepimiz görebiliyoruzdur. İnsanlar açıkça anlatmaktan çekindikleri duygularını sanatın arkasına saklanarak açığa çıkarırlar demiştim. Ne yazık ki bu hızlı kentleşme ve bilinçsiz teknolojileşme devam ederse gün gelecek bütün duygularımız içimizde tutuklu kalacak ve biz bu ağır yükü kaldıramayacağız. Çünkü duygularımızı paylaşmamıza yarayacak bir araç kalmayacak çevremizde. Ve dolayısıyla duygularımızı açığa çıkarmak için arkasına saklandığımız sanat da terk edecek bizi. Daha doğrusu kendi ellerimizle öldüreceğiz onu.